

45626ne

ПРО

ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ

(Після книжки Бельше'го)

Ціна 15 ц.

НАКЛАДОМ 'УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТЕЙ'
Вінніпег, Ман.
1919.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00382201 (G)

2007
2012

45626

ПРО ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ

(Після книжки Бельше'го)

Ціна 15ц.

НАКЛАДОМ "УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпег, Ман.
1919.

576.2

50A

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И. 40965

ПРО ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ.

Справа, про яку будемо говорити в сій розвідці, є дуже важною і інтересною для кожного чоловіка, кожний повинен мати про сю справу ясне понятє. Ум людський відзначає ся тою власністю, що бажає пізнати близше всі річи, що його окружають, досліджує причини усього, ставить собі питання: що то є? Звідки взяло ся? Завдяки сій властивости свого ума, чоловік дав вже собі дуже багато цікавих відповідей на дуже много того рода питань: знає вже, що блискавиця і грім не є ознакою гніву божества, а лише виладованєм електричности, зьвізди не є вікнами в небі, а лише величезними, подібними до нашої землі кулями, що висять в незміряних просторах всесвіта.

Чоловік здобував собі щораз більше таких природних відповідей, а окружаючий його сьвіт ставав ся для него щораз більше зрозумілим. Одначе з усіх тих питань мабуть найцікавійшим є те, з котрим чоловік звернув ся до самого себе: ким я є? Звідки я взяв ся? І по довгих пошукуваннях людський ум найшов на се питанє просту і природну відповідь і тепер знає вже, що він не є глиняною фігурою, зліпленою від-

разу руками божества, а тільки результатом дуже чисельних і довго формуючих ся перемін. Про ті переміни і пошукування відповідей будемо власне говорити в сій книжочці.

З пізнавання свого окруження, з вишукування тих природних відповідей, має чоловік користи не лише для свого ума, його погляд на оточуючий світ стає не лише яснійшим, але він і практично зискує дуже много.

Цілий цивілізаційний добуток, чим нинішній чоловік так дуже гордиться, опирає ся власне на пошукування відповіді на сі основні питання: що то є? звідки взяло ся? А які-ж практичні користи маємо з того, що ми довідали ся, звідки взяв ся чоловік на землі? Маємо — і то дуже важні користі. Як дальше побачимо, наука про походжене людини поборює кастові пересуди, всякі вивисшування одних людей понад других, виказуючи однакове походжене всіх людей на цілій земській кулі, природне братерство всіх рас і народів.

Як завсїгда правдива наука, так і наука про походжене людини є опокою, на якій опирає ся всякий поступ. Длятого то її знанє є конечним для борців поступу і то в першій лінії.

Найдавніші відомости, які маємо про чоловіка на землі, про його вигляд і діла не пере-

ходять яких кілька тисяч літ. Єсли-ж бажаємо поглянути дальше взад, то бракує нам карт в книзі історії, усе є покрите темною занавісою. Найстарші єгипетські пам'ятники, найдавніші біблійні перекази не виходять поза границю тих кілька тисяч літ.

А прецінь тих кілька тисяч літ, то заледви малесенький дріб в порівнаню з тим великим часом, який пережив вже людський рід на земській кулі. Знаємо про се не з писаної історії, але з викопалин, зі знайдених в ріжних покладах землі людських костий.

А як малесенькою є та доба часу, підчас якої жили люди, що вміли вже оставити по собі якісь сліди будівлі або знарядя, супроти тих мільонів літ, що були конечними для розвою такої маси преріжних звів'ят, ростин і самого чоловіка! Відомо одначе нам, що все, що жие на земській кулі, від найменшої ростинки і хробачка аж до чоловіка, не найшло ся на землі готове відразу, але розвивало ся, змінювало ся поволи, поступенно, переходило ріжні доби розвою. І чоловік також підлягав і підлягає тому загальному заковови безперестанного розвою, безнастанних змін; він також не відразу був таким, яким бачимо його на землі нині. Ми бажаємо власне дальше представити ті зміни, яким

підлягав чоловік, побачити, під якими постатями скривав ся, переживаючи разом з мамою-землею ріжні доби розвою, заки став ся таким, яким знаємо його сьогодні.

Мати-земля пережила від свого початку дуже много а много змін. А часу на се мала досить, бо аж міліони літ! Учені поділили дотеперішне жите землі на кілька частий, на так звані доби. В кожній з тих діб бачимо на землі інші краєвиди, інші звірята і рослини, інші условини підсоня, инший поділ суш і вод.

З найдавнішої доби житя землі (зве ся вона добою перворядовою) походять нпр. поклади камінного угля, з яких власне нині користуємо. Є се скаменілі останки давних дерев, великих папоротий, з яких творили ся ліси, що покривали тоді поверхню землі.

Після сего наступила доба, коли на землі жили великі ящурі, декотрі так великі, як нинішні коні, або й більші. Добу сю названо добою другорядовою або добою ящурів.

В добі слідуочій (треторядовій) ті краї, що находять ся в нинішній Европі, мали таке горяче підсонє і такі менше-більше звірята і рослини, як нинішна підзворотникова Африка. Так сеся як і інші доби тревали тисячі, а навіть міліони літ.

Доперва по сій добі наступила доба четверторядова, що тягне ся по нинішний день, і обнимає також перебіг історичного житя людства.

В добі четверторядовій підсонє, ростини і звірята стають ся вже щораз подібнійші до нинішних, хотяй в початках доби ще дуже різнять ся від знаних нам нині.

Отже по короткім перегляді розвою самої землі можемо перейти до пошукування на ній слідів чоловіка, до питаня, в котрій з діб її житя находимо незбиті докази істнованя чоловіка.

Пічнемо отже від доби наймолодшої, четверторядової. Ми сказали, що підсонє, ростини і звірята в сій добі стають ся щораз подібнійшими до нинішних. Одначе істнує тут і виняток. Іменно в добі четверторядовій був такий час на землі, коли ціла нинішна Европа мала підсонє дуже строге, подібне до того, яке нині маємо в Сибірі, коли поверхню землі покривали леди і сніги. Зі звірят жили тоді в наших краях великі слоні покриті до того, яке маємо нині в Сибірі, коли поверхню напевно, бо в снігах сибірських вдало ся недавно найти такого мамута, добре перехованого, як рівнож і багато костий найдених в покладах

землі з тих часів свідчить про існування там мамутів. Крім мамута находимо кости великого медведя і інших звірят. Але для нас найцікавішим є факт, що в печерах побіч костей мамута і медведя (так званого печерного) находять ся і кости людий. Є се незбитий доказ, що в тім часі, в тій ледовій добі землі, жив вже на ній разом з мамутами і печерними медведями також і чоловік. Чоловік сей мешкав рівнож в печерах і вмів вже виробляти собі камяні топірці і иншу камяну зброю, якою боров ся з великими звірятами. Мусимо отже припустити, що перед тим чоловіком жили вже на землі инші люди, що стояли на низшій ступені розвитку; бо щоби собі виробляти камяне оруже, на се треба вже певного розвитку. Отже ті предки мусіли жити на землі еще давнійше як в добі ледяній, може під кінець доби треторядової. Але про них поговоримо пізнійше. Люди з ледяної доби вмели споряджувати не лише камяне оруже, але знали ся вже і на рисунку, стреміли окрасити собі жите штукою. Бачимо се з оставших ся на стінах печер рисунків, що правда, дуже ще невдачних.

Хотяй чоловік з ледяної доби був вже на стільки розвинений умово, що самий виробляв собі оруже і пробував рисувати, то все таки ріж-

нив ся і то дуже багато від нинішного чоловіка внішнім (зверхнім) виглядом. Мусїв мати грубші почерки твари, а і вигляд чашки трохи відмінний. Не є се тільки припущене, але певні дані оперті на останках, викопаних з печер. В р. 1856 в місцевости Неандерталь під Дісельдорфом робітники очищуючи якусь печеру, найшли цілий людський кістяк. Надійшов на се місцевий лікар, др. Фільрот, і порадив відіслати сей кістяк до музею в місті Бон, де і по нинішній день можна його оглядати. Чашка з того кістяка має сильно висунені кости над очними ямами, і інші ціхи, якими ріжнить ся від чашок людей, що замешкують нашу землю нині. На сій основі много учених припускали відразу, що се є останки чоловіка з ледяної доби, а ріжницї в чашці є доказом, що тодішні люди мали чашки збудовані инакше, як нинішні. Але се слушне тверджене стрінулось з опором зі сторони славного німецького ученого Вірхова, який збадавши знайдений кістяк заявив, що се не є дуже давні останки, але що чоловік, до котрого сей кістяк належав, мусїв переходити ріжні слабости, що власне й змінили вигляд його костий, головно чашки. Повага Вірхова як ученого була так великою, що через довгий час ніхто не важив ся заперечити його думку. А одначе

заперечили сему очевидні факти. В р. 1887 др. Фрейпонт найшов в французській печері *Spy* людський кістяк разом з чашкою, цілковито подібний до кістяка з Неандерталу, а незадовго після того найдено в місцевости Крапіна, в Хорватії, такі самі кости зі змінами цілковито відповідаючими також будові кістяка з Неандерталу. Годі припустити, щоби в ріжних місцевостях знайдені кістяки належали до людей, що хорували цілковито на ті самі слабости! Побідила отже думка, що є се кістяки людей з ледяної доби, а зміни в чашці походили не з причини слабостей, а мали їх всі тодішні люди.

Фактом отже є, що будова чашки і взагалі зверхній вигляд давного чоловіка був в порівнянню дещо відмінний від будови чоловіка нині жиючого. Знаємо, що ледяна епоха була в четверторядовій добі, а се було не так дуже давно. А колиб ми захотіли цофнутись ще дальше взад і пошукати слідів людського житя в добі треторядовій?

Не стрічаємо ся з великими трудностями, если ограничимо ся до другої половини треторядової доби. Знаємо, що в тих часах жив в Европі рід слоня, що був ще більший від мамута (*Elephas meridionalis*), а останки його находимо в земних покладах, що відповідають сій добі. А

біля останків сего слоня-велитня удало ся най-ти також і камяне оруже, що власне свідчить про жите чоловіка в тих давних часах, і то до певної степені розвиненого вже умово, бо вмiючого виробляти камяне оруже. Степень його розвитку мусiв одначе бути низшим, чим у чоловіка з доби ледяної, позаяк знаяде є оброблюване гірше і дуже просто.

Коли схочемо шукати слiдiв чоловіка в видi людських костий і знаядя ще давнiйше, в першiй половинi треторядової доби, то слiдiв таких зовсiм вже там не найдемо. Чи з сего можемо вже вносити, що в тих часах не було на землi ества, яке дало би початок людинi? Такий осуд був би дуже поверховний. З одного боку за час тих много тисяч лiт і столiть останки людського предка з тих часiв могли улячи цiлковитому знищеню, з другого-ж знова, мусимо звернути увагу і на те, що коли би навіть тi останки зберегли ся до нинi, то прецiнь моглибисьмо не пiзнати в них останкiв чоловіка, але взяти їх за кости якогось звiрiяти, бо вони аж так далеко могли би рiзнити ся від костий нинiшного чоловіка. Бачилисьмо прецiнь, що вже чашка чоловіка з ледяної доби дуже рiжнила ся від чашки нинiшних людей. А не забуваймо, що від доби ледяної до першої по-

ловини доби треторядової, треба цофнутись знова на мільони лїт взад і через той час кости взагалї, а чашка особливо, могли значно віддалити ся від найдавніших своїх форм. Те саме можна сказати і про зверхній вигляд того ества. І тому не зробимо ошибки, если приймемо за останки ества, з якого розвинув ся нинїшний чоловік, такі кости, що рїзнять ся навіть дуже від костий нинїшних людий. А такі кости дійсно найдено в покладах землї, що походять з першої половини треторядової доби. В тих часах на острові Яві лучали ся дуже часті вульканїчні вибухи, що прикривали лявою і верствами попелу все те, що тоді жило на тїм острові. Отже в 1891 році французський учений Дїубуа, розкопуючи на острові Яві, в місцевості Трініль сї поклади ляви і попелу, найшов між рїжними кусками костий рїжних звїрят, також трохи костий подібних до людських; була між ними і чашка. Але ся чашка була далеко менше подібною до чашок нинїшних людий, ніж чашка з Неандерталу, чашка чоловіка з ледяної епохи.

Сей французський учений розслїджуючи ближе спостерїг, що найдена ним чашка в Трініль є дуже подібною до чашок деяких малп, а головно до так зван. гїбона, що жие нинї в полуд-

невій Азії. Гібон належить до малп, що є подібні до чоловіка і тому їх називає ся малпами чоловікоподібними. Крім гібона до таких малп належать ще: гориль, шимпанс і орангутан. Чашка ества, яку найшов учений Діубуа була найбільше подібною до чашки гібона, отже може був се таки прямо гібон? На таку одначе відповідь не можемо згодитись з тої причини, що мізок того ества мусів бути значно більший від мізку гібона, коли зміряно чашки що до їх вмістимости. Поміри сї доказали, що мізок згаданого ества що до своєї величини був трохи менший від мізків нині живучих диких Австралійців, але за те більший від мізку гібона. Все-ж таки мусимо згодити ся з тим, що в першій половині треторядової доби жило на землі ество подібне і посвоячене з чоловіко-подібними малпами і що з того ества повстав чоловік з ледяної доби, а тим самим і нинішні люди. За доказ того близького посвоячення людського ества з чоловікоподібними малпами може служити нам дуже цікаве явище, досліджене німецьким ученим Фріденталем і другими.

Знаємо, що кров чоловіка і звір'яти складає ся з течі, званої суровицею крові, і з червоних і білих кульочок (кружочків), що пливають в тій крові. Учені переконались, що если яко-

мусь звіврати зацепимо кров иншого звіврати, то се не вийде йому на здоровле, а наоборот, ся суровиця буде для него трутиною, від якої дістає корчі а навіть гине. Так діє ся, если приміром, зацепимо суровицю крови пса до крови кота або крілика, або взагалі до крови якогось звіврати, що не має близького посвоячення з псом. Если-ж суровицю крови пса зацепимо звіврати близько з псом посвояченому, приміром вовкови, то се не буде мати ніяких лихих наслідків, а если що і буде, то в дуже малій мірі.

Показало ся, що зацеплене суровиці людської крови горилеви або иншій чоловікоподібній малпі цілковито не шкодить, як рівнож не шкодить чоловікови, если до його крови зацепить ся суровицю крови котроїбудь з тих малп. Се є отже незбитим доказом, що чоловік находить ся в близькім посвояченю з чоловікоподібними малпами. Домішка людської крови до крови малп низшого гатунку від чоловікоподібних була трутиною, бо сі малпи є дуже віддалені від посвоячення з чоловіком.

Дійшлисьмо отже до того переконання, що чоловік находить ся в близькім посвояченю з чотирьма родами чоловікоподібних малп. А если воно так, то може котрийсь із сих родів є нашим предком? А може чоловік, про істнова-

не котрого довелисьмо в другій половині треторядової доби був ще горилем, шимпансом, орангутаном або гібоном в першій половині тої доби?

Коли одначе приглянемо ся близше кождому з тих чотирох гатунків чоловікоподібних малп, то ніякий з них не має таких ціх подоби до чоловіка, щоби його можна взяти за безпосередного предка людського ества. Одні мають дуже короткі передні кінчини, що пригадують близько руки чоловіка, але зате чашка їхня є надто зв'їрячою; інші знова мають чашку зближену більше до людської, та зате передні кінчини дуже довгі, які не можна порівнати до тих, що їх мало єство з першої половини треторядової доби, котре дало початок чоловікови, і котрого останки віднайшов Діубуа в Трініль, на острові Яві.

Такими дуже довгими раменами визначає ся гібон, котрого на основі інших ціх уважають за найбільше посвояченого з чоловіком. Гібон більшу часть свогого житя перебуває на деревах і власне сї довгі рамена облекшують йому драпане ся по галузях. Коли одначе мусить зійти на землю, тоді ходить тільки на двох ногах, і се ще більше приближує його до чоловіка.

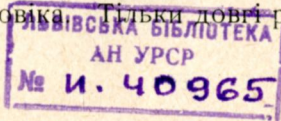
Крім того гібон під зглядом умовим стоїть

далеко ближше чоловіка чим інші гатунки чоловікоподібних малп і є від них лагіднійший. Але що тоді зробити з тими довгими раменами? Чи думати нам, що первісний чоловік, а радше його предок з першої половини треторядової доби мав такі довгі рамена? Та на се-ж не дозволяють нам факти кістяка найденого на острові Яві! Отже може давний людський предок не був цілковито одною з тих чоловікоподібних малп, а відрубним еством і тільки до гібона подібним?

А може всі чоловікоподібні малпи і чоловік походять від сего загадочного ества з Трініль? Можливо се сини одного батька, сини, що розійшли ся в різні сторони, в різні житеві обставини і завдяки сему затратили спільну подобину до себе? З тих синів два брати: гібон і чоловік найменше віддалили ся від себе і свого батька, заховали найбільше ціх свійства. Та добре, але що-ж з тими довгими раменами? Чи батько їх мав також такі рамена і в спадщині віддав їх синові-гібонови, чи може є се власний набуток сего послідного? На сю загадку кидає сьвітло цікаве явище, загальне в цілім зьвіриннім сьвітї. Явище се полягає на тім, що всі молоді зьвірята є далеко подібнійші до предків свого роду, до зьвірят, від яких виводять своє похо-

джене, чим зьвірята дорослі. Знаємо, приміром, що риби належать до тих зьвірят, що появились на землі вчаснійше, чим жаби. Отже молода жаба має далеко більше подібности до риби, чим до жаби, що віддихає лехкими. Зьвірята в своїм розвитку від зародка до дорослого осібняка переходять в меншій мірі менше більше ті самі дороги, що й цілий рід в своїм розвитку від гатунку низшого до висшого. Явище се назвав учений Гекель “основним законом біогенетичним” (розвоєвим). На основі сего закона бачимо, приміром, що молодий гориль або шимпанс є далеко подібнійший до чоловіка, чим гориль старий, дорослий. Що се може означати? А означає воно те, що чоловікоподібні малпи мусїли мати предка, що був подібнійший до чоловіка, чим вони самі. Найбільше цікавим є одначе факт, що молодий гібон ще ненароджений має в нутрі матери рамена цілковито не за довгі, а доперва аж в старшій віці починають йому дуже виростати. Значить, се після висше згаданого закона, що і той предок гібона або наш малпочоловік (так назвав Діубуа єство, кости котрого найшов на острові Яві) не мав таких довгих рамен. Але знаємо вже з попередно сказаного про те, що був він досить подібний до нинішного чоловіка. Тільки довгі рамена пере-

шкаджали нам взяти його за предка людського ґатунку, але тепер бачимо, що сих довгих рамен він ніколи не мав в нутрі матери.

З усього, про що досі говорилисьмо можна вивести, що в першій половині треторядової доби існувало на землі єство подібне до чоловікоподібних малп, найбільше одначе до гібона, але з другого боку подібнійше, чим вони, до нині живучих людий. Від сего самого єства походять одначе і нинішні чоловікоподібні малпи, котрі тільки завдяки иншим условинам житя прибрали инший вигляд, иншу дорогу розвитку. Отже чоловік і чотири ґатунки малп: гориль, шимпанс, орангутан і гібон — є немов пять братів і синів одного батька, того малпочоловіка, останки котрого найдено в Трініль. А що сей малпочоловік був далеко подібнійший до нинішних людий, чим ті ґатунки малп, то можемо сьміло, з цілою науковою певністю знати: малпи походять від людського єства, а не людське єство від малп, як то звичайно говорить ся! Зрештою — є се все одно, бо як побачимо дальше, сей малпочоловік мусить виводити свій рід не від кого иншого, а лише від малп найбільше правдивих. Заки підемо дальше в своїх пошукуваннях за предками чоловіка, мушу звернути увагу на один цікавий факт, що потвердить на-

ші припущення що до посвоячення чоловіка з малпачим родом. Кождий знає, що малпи є покриті буйним волосом, що майже є ним цілі покриті. Виходить отже, що таким був і малпочоловік віднайдений на острові Яві. Пригадаймо собі отже той основний закон Гекеля, що говорить, що молоді звірята подібніші до родових предків, чим осібняки дорослі, але візьмім рівночасно й під розвагу факт, що плід людський в нутрі матери має також досить великий волос в перших своїх місяцях, а щезає аж пізнійше. Є се цікавий і важний доказ, що промовляє в користь наших доказів.

Йдїм тепер дальше і шукаймо ще більше предків людської істоти. З попередних виводів знаємо, в яким напрямі маємо звернути наші пошукування. Предків чоловіка мусимо шукати в родині малпи, серед істот поставлених низше від чоловікоподібних малп. Наука про звірята вчить нас, що низше чоловікоподібних малп є малпи ще низших гатунків. Є їх дуже много і то найріжнороднійших. Про се ми малпа нагоду переконатись нераз в зоологічних горах.

Одначе з усіх тих родів найблизшою до вигляду чоловіка є гарна американська малпа, яку звать капуцинкою. Малпа ся жиє прецінь

сьогодня, і чи знаємо, що вона мала своїх представителів в перших часах треторядової доби, коли то з неї міг виродити ся сей славний малпочоловік, або йому подібне ество? Отже іспанський учений Амегіна, найшов в земних покладах, що належать до початків треторядової доби, а находять ся в Патагонії (полуднева Америка), останки звір'ятка не тільки дуже зближеного до сьогоднішньої малпки капуцинки, але з вигляду чашки навіть подібнішого до людської істоти. Се вдарило нашого ученого до тої степені, що він навіть назвав сю істоту “гомункулюс”, що означає в латинській мові “чоловічок.”

Если все те, до чого дійшлисьмо, не задовольнить нас і коли схочемо шукати дальше предків чоловіка, то вже знаємо тепер, що мусимо шукати їх там, де предки малп взагалі находять ся. В науці про звір'ята учені поставили низше від малп, одні за другими різні гатунки звір'ят: малпозвір'і, лилики, драпіжні і т. д. Не можемо одначе думати, щоби чоловік мусів переходити через всі ті форми, заки дійшов до форми малпи. Вигляд чашки і спосіб уложеня зубів не позволяє припускати, щоби малпи, приміром, мусіли переходити через вигляд мясоїдних або копитних звір'ят.

В початках треторядової епохи крім згаданих малп і інших зьвірят, стрічаємо вже всі роди ссавців, отже: копитні, гризуни, м'ясоїди і т. д. Заходить отже питане, відки взяли ся всі ті зьвірята і в яким відношеню стоять вони до малп і до чоловіка? Відповідь на се цікаве питане дають нам знова кости, що вже кілька разів розв'язували найтрудніші загадки. Іменно в двох місцевостях: у Франції, в місцевості Серней і в Новім Мексику, в Америці, найдено кости ссавців, які мусіли жити в початках треторядової доби. Зьвірята сі мали таку будову чашки і цілого кістяка, що від них могли легко взяти початок різні гатунки зьвірят: і м'ясоїди, і копитні, і гризуни і т. д., если припустимо різні дрібні зміни, цілковито можливі завдяки різним условинам життя. Від сего гатунку ссавців мусіли взяти початок і малпи. Сей гатунок можемо порівнати з пнем дерева, а різні родини зьвірят, що від него походять, з галузями того дерева. Одна з тих галузий — се драпіжні, друга — копитні, инша знова перетформувала ся в ества подібні до малп. Але се не могло стати ся відразу. Мусів існувати якийсь перехід, бо були дуже великі різниці між ссавцями, яких кости найдено в Серней, і малпами. Дійсно находимо таку групу зьвірят, які не-

мовби містком лучили сі два віддалені гатунки. Представителі сеї групи живуть ще і нині на землі хочай може в зміннім трохи вигляді. На островах Сунд стрічаємо мале зьвірятко на високих ніжках, подібне до малпки. Зьвірятко се жие в лісах, на деревах, а називає ся Тарсіюс спектрум і належить до великої громади малпозьвірів. Отже сі малпозьвірі лучать сю згадану групу зьвірят з Серней з дійсними малпами. Найблизше посвоячене лучить малпозьвірів з малою американською малпою капуцинкою, про яку ми говорили вже повисше. Маємо незбитий доказ сего посвоячення.

Хто бачив порід у людини або у котрогобудь з зьвірят ссучих, той знає, що се є гніздо (місце, містище) або ложиско.

Є се кровоносний сплет, що причеплює до матиці плід і живить його кровю матері. Отже один з учених, Селенка, доказав, що гніздо (ложиско) творить ся цілковито в однаковий спосіб як в чоловіка, так і в гібона та орангутана. Знова малпи низшого гатунку не можуть в сім випадку зрівнати ся з чоловікоподібними малпами. У згаданой малпки капуцинки відбуває ся се далеко в простійший спосіб, але за те цілковито подібно до способу твореня ся гнізда у малпозьвіра Тарсіюс спектрум. Отже від

малпочовіка (малполюда) веде нас дальше така дорога взад: малпи низші, малпка капуцинка, Тарсіус спектрум, а властиво подібне до него малпозьвіря і нарешті гатунок зьвірят ссучих (ссавці), кости яких найдено в Серней і в Новім Мексику.

А тепер запитаймо, звідки взяв ся сей послідний гатунок зьвірят на землі?

Знаємо, що гатунок сей жив в початках треторядової доби, если отже хочемо шукати його предків, то мусимо цофнути ся до попередної другорядової доби. З оставших костий знаємо, що тоді земешкували землю головно великі ящурі або гади. Одні з тих великанських ящурок пливали в водах океанів, инші знова пасли ся на надбережних луках, а були і такі, що літали у воздусі, немов величезні птахи. З сих послідних й витворили ся правдиві птахи. Доказом сего знова найдені кости одного з таких ящуроптахів, які дали початок птахам, а були рівночасно гадами. Але не всі ящурі переродили ся в птахів, деякі з них дали початок цілковито иншим зьвірятам, предкам тих ссавців, останки яких найдено в Серней і Новім Мексику. Розумієсь, що й в сїм випадку не обійшло ся без переходових форм, бо не було се таке просте посвоячене. Рівночасно з великими ящура-

ми жили на землі і ссавці (ссавцями називаються ті звірята, що кормлять свої малі грудьми) хочай низших гатунків, бо висші гатунки стрічаємо доперва в добі треторядовій. Головним представителями ссавців в другорядовій добі є так звані мішкуні (або мішковаті), до котрих зачисляє ся і нині жиючий ще кангур. Мішкуні носять таку назву тому, що самиці сеї родини звірят родять своїх малих в стані недозрілим і носять їх відтак в фалді шкіри, щось ніби в роді мішка. В сїм мішку находить ся молочна бородавка, яку ссе мале. Отже всі ссучі звірята і чоловік походять від таких “мішковатих” предків, бо всі вони мають в околиці грудних бородавок певні вказуючі знаки, що колись в давних поколіннях мусїв істнувати там рід мішка.

Шукаймо дальше, може найдемо ще низших предків чоловіка?

Звернім увагу на один факт. Ще до тої пори, заки вспіють образувати ся бородавки, людський зародок має вже в лонї матері завязки молочних залоз. А що після права Гекля, зародок переходить такі самі переміни як і предки цілого роду людського, то серед тих предків мусїли бути такі звірята, які не маючи ще молочних бородавок, мали вже образовані молочні залози. Такі звірята живуть ще й нині. До

них належить дивне звір'я, що зве ся дзьобакком і жиє в австралійських водах. А й на суші в Австралії жиє одно таке звір'я, що називає ся кольчаткою. Звір'ята сї не мають грудних бородавок, а молоко у них сочить ся з залоз через подіравлену в сїм місци шкіру просто до губи маленьких.

Для нас є важним факт, що дзьобак і кольчатка не родять живих малих, а зносять яйця в болонці подібно як гади. Се доводить до близького посвоячення сих звірят ссавців з низшою групою, іменно, з гадами, представителями котрих є і ящірки.

Ті доходження зближають нас до відшуканя предка чоловіка в виді ящурів, що замешкують кулю земську підчас другорядової доби.

Ще інші характеристичні ціхи доводять, що дзьобаки і кольчатки, а властиво жиючі звір'ята з другорядової доби і подібні до нинішних дзьобаків є близько посвоячені з низшою групою звірят від ящірок, іменно з плазунами, до котрих належать сьгоднішні жаби, салямандри і т. д. Бачимо отже, що ті стародавні звір'ята ссавці, дзьобак і кольчатка, є в посвояченю і з гадами і з плазунами. Мусимо отже припустити, що в тих давних часах жили на землі звір'ята, що лучили в собі ціхи гадів і плазунів.

Що в дійсности так було, бачимо з сего, що по нинішній день живе ще звірятко, яке лучить в собі ціхи саяляндри і ящірки, отже плазуна і гада. Є ним т. зв. мостова ящірка, або гатерія, що жиє в Новій Зеландії.

Полишім тепер добу другорядову і цофнім ся знова на пару міліонів літ взад. Находимо ся отже в добі першій, в добі, що є колискою всякого житя на землі. В покладах з сеї доби найшли учені останки тільки одного гатунку хребетних, а іменно риб. Висших звірят від них в сій добі не було ще, були самі низші. З сего бачимо, як дуже довгою мусіла бути ся доба, если за сей протяг вспів розвинутих вже так високий гатунок звірят, як риби. Де-ж одначе шукати нам тут предків чоловіка? Чи можливо припускати, щоби він крив ся колибудь під виглядом риби? Хотяй нам буде видаватись дивним трохи, одначе факти дають нам на се потакуючу відповідь. Так, чоловік був також і рибою!

Маємо незбитий доказ і то знова в тім основнім розвевім праві Гекля.

Знаємо, що риби ріжнять ся від других хребетних звірят передовсім тим, що не віддихають лехкими, але зявами. Зявами називаємо щілини в основі голови, через котрі перепливає

вода і лишає потрібний до віддиху газ, що зве ся кисень. Замість рук або ніг, риба має плавці і се також ріжнить її від інших зьвірят. А відомо прецінь, що людський зародок в лоні матері має також на шиї щілини, що відповідають рибячим зявам і доперва пізнійше сі щілини щезають. Заки зародкови повстануть руки і ноги, він також має щось ніби в роді рибячих плавців. Все те доказує, що колись рід людський мав серед своїх предків рибячу істоту і доперва цілий ряд перемін освободив його від сего вигляду.

Отже в погонї за предками роду людського дійшлисьмо вже аж так далеко. Бачилисьмо, що чоловік не повстав відразу на розказ якоїс висшої істоти, але розвивав ся дуже поступенно. Низші гатунки зьвірят розвивали ся і змінювали ся, даючи все дальше початок висшим гатункам. Наслідники одного гатунку розходили ся в ріжні сторони, жили серед ріжних вніших условин і через се далеко відходили від типу своїх батьків. З ріжних тих синів, якби так висловитись, повставали відрубні гатунки і так царство зьвірят ставало щораз більше ріжнородним. Аж нарешті одним з синів того малпочоловіка (малполюда) була людська істота, наш безпосередний предок.

Здержалисьмо ся на рибах. Розумієсь, риби не були першими мешканцями землі і найпершими предками чоловіка.

Риби були вже витвором дуже многих перемін, мали серед своїх предків різні вигляди ще більше просто збудованих зьвірят як: безхребетних рибок, черваків і т. д., аж нарешті в найдавніших добах житя землі стрічаємо зьвірята так дуже прості, що складають ся тільки з одної комірки, з одного клачка зьвірячої матерії, т. зв. протоплязми. І навіть в таких простих зьвірятах мусимо признати наших прапредків, бо вони дали початок висшим зьвірятам, цілому зьвіринному сьвітови. А чи оставить нас вже тут право Гекля, котрого уживалисьмо до сеї пори на доказ? Ні, воно буде і в сїм випадку доказом!

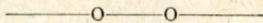
Чи чоловік не переходить такого розвоевого часу, коли є такою простою істотою, що зложена з маленького клачка протоплязми, окруженого делікатною болонкою? Є се отже час, що відповідає тим первісним зьвіряткам. Як відомо, чоловік прецінь починаєть ся з жіночого яечка, яке запліднює ся мужеським насїнем. Отже яечко се є тою найпростійшою розвоевою формою чоловіка а zarazом і вказівкою, де належить шукати найдавніших предків людсько-

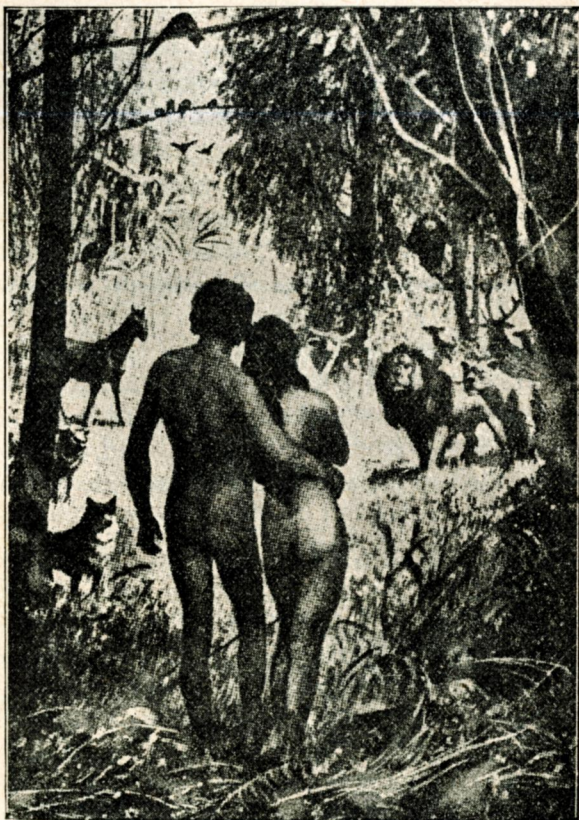

го роду.

Повторяючи вкоротці зміст всего того, що сказалисьмо про походжене людини, мусимо дійти до переконання, що наука дає нам далеко ліпшу і простійшу відповідь на се цікаве і важне питане, чим всілякі оповіданя про ліплене чоловіка з глини і т. п. І тільки мусимо бороти ся, щобиьсмо мали людські условини житя, а не такі, що й наш предок малполюд не хотївби ними вдоволити ся!

А та засада вічних перемін, вічного розвою, яку бачилисьмо в цілім сьвіті, повинна додати нам надії, що і погане та сумне **нині** мусить уступити перед гарним і ліпшим **завтра!**

ДВОНОГИИ

Ціна 15 цт.

Читайте оголошене на слідуючій сторінці.

ЧИТАЙТЕ ПРЕЦІКАВУ КНИЖОЧКУ

КАРЛА ЕВАЛЬДА, п. з.

“ДВОНОГИЙ”

Є се властиво наукова розвідка в формі дуже цікавого оповідання, в якому автор малює, як чоловік (Двоногий) поступенно завойовував собі найвище становище в звіриннім сьвіті, і підвладнював собі на службу других звірят.

Оповідане дуже поучаюче і читається з великим зацікавленням.

ЦІНА ЛИШЕ 15 цт.

Замовленя висилайте на адресу:

UKRAINIAN LABOR NEWS
cor. Pritchard & McGregor Sts.,
WINNIPEG, MAN.

УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИКИ І ФАРМЕРИ!

Вступайте в члени

УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО ДОМУ

Заінкорп. 1918 р.

одинокі того рода української робітничої інституції в Канаді, що має за задачу у всяких потребах нести поміч нашим робітникам і фермерам, так тим, що живуть тут за морем, як і тим, що виїзять до старого краю або приїзять зі старого краю сюди.

У всяких справах вдавайтеся до Укр. Роб. Дому, а там дістанете потрібні інформації і пораду а також і товариську поміч.

Піддержуйте свою інституцію морально і матеріально а будете самі мати із ньої моральну і матеріальну користь.

Пишіть до Укр. Роб. Дому так:

The UKRAINIAN LABOR TEMPLE
Pritchard & McGregor Sts., Winnipeg, Man.

2004

40.965

45626

КОЖДИЙ

РОБІТНИК І ФАРМЕР ПОВИНЕН
ЧИТАТИ ПЕРЕДОВСІМ РОБІТНИЧІ ЧАСОПИСИ!

Чому?

Бо робітничі часописи обговорює кожду подію в краю і в світі лише зі становища інтересів робочого люду.

Одинокую робітничою часописею в Канаді є

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ"

що виходять в Вінніпеґу кожного тижня і коштують лише \$2.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляє собі суцільний світогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" виступають проти кожного лайдацтва поповнюваного на робочім народі.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" доносять про робітничий рух на цілім світі, про боротьбу робітничої класи.

Хто хоче знати, як свідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчитися соціалістичної думки, нехай читає передовсім "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
Winnipeg, Man.

ПРО ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ

(Після книжки Бельше'го)

Ціна 15 ц.

НАКЛАДОМ 'УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ'
Вінніпег, Ман.
1919.